

OPATRZYĆ (569) *vb pf*

opatrzyć (568), **opatryć** (1); opatrzyć : opatryć *BielSpr* (6:1).

o oraz a jasne (w tym w a 7 r. błędne znakowanie).

inf opatrzyć (225) [w tym: -ić (56)]. ◇ *fut* 1 sg opatrzę (11). ◇ 2 sg opatrzysz (4). ◇ 3 sg opatrzy (25). ◇ 1 pl opatrzymy (2) [w tym: -imy (1)] *LibLeg*, *BielKom*, opatrzymy *SarnStat* (2). ◇ 3 pl opatrzą (6). ◇ *praet* 1 sg m -m opatrzył (6) [w tym: -ił (2)]. ◇ 2 sg m -ś opatrzył (3) [w tym: -ił (1)]. ◇ 3 sg m opatrzył (86) [w tym: -ił (1)], opatrzył jest (1) *BielKom*. *f* opatrzyła (6), opatrz(e)ła (1) *KrowObr*. *n* opatrzyło (5). ◇ 1 pl m pers my opatrzyli (1). ◇ 3 pl m pers opatrzyli (13), opatrz(e)li (1) *MycPrz*. *subst* opatrzyły (1). ◇ *plusq* 3 sg m był opatrzył (3) *KromRozm I*, *RejPos*, *PowodPr*, opatrzył był (2) *BielKron*, *WerGość*. ◇ 3 pl m pers byli opatrzyli (1) *BielKron*, opatrzyli byli (1) *KochWr*. ◇ *imp* 2 sg opatrż (25). ◇ 3 sg niechąj, niech opatrzy (7). ◇ 1 pl opatrzm (2). ◇ 2 pl opatrżcie (3). ◇ 3 pl niech opatrzą (2). ◇ *con* 1 sg m bych opatrzył (1). ◇ 2 sg m byś opatrzył (7), by opatrzył (1) *BierEz*. ◇ 3 sg m by opatrzył (24) [w tym: -ił (1)]. *f* by opatrzyła (1). ◇ 1 pl m pers byśmy opatrzyli (4), byśmy opatrz(e)li (1) *PaprUp*. ◇ 2 pl m pers byście opatrzyli (1). ◇ 3 pl m pers by opatrzyli (5) [w tym: -ili (1)]. *subst* by opatrzyły (1) [zapis: -iły]. ◇ *con praet* 3 pl m pers by byli opatrzyli (1). ◇ *impers* ma, może być opatrżono (4). ◇ *praet* opatrżono, opatrżono jest (13). ◇ *con* by opatrż(o)no (7), by się opatrzyło (1) *GórnRozm*. ◇ *part praet act* opatrzywszy (52).

Sł stp notuje, *Cn s.v.* obwarować co, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Zaopatrzyć w celu zaspokojenia czyich potrzeb; obdarzyć, wzbogacić, wyposażyć; augere* *Mącz*, *Modrz*; *dare, exigere, praeberere* *Mącz*; *constituere, ponere* *PolAnt*; *ornare* *Modrz*; *providere* *JanStat* [w tym: *kogo, co* (237)] (245) : Czefarz ye^{go} mcz Krolyową vegyerfką yey mcz y ssinem yey mczi thak opatrżicz raczil yfch yey m. na them przelthawala *LibLeg* 11/187, 10/60v, 11/187v [2 r.]; Iuż Iozeph opatrż dobrze przyacioły wfzytki Bo tam mogą w tey ziemi mieć wielkie pożytki *RejJóz* Q2, Q3; Y Ty niezle naturá przedfię opátrzyła *RejZwierz* 56v; [Król] dał kowác monetę/ zgromádzíwfyz srebro fkd mogli/ w krotkim czáfie Rzeczpořpolitá dobrze opátrzył. *BielKron* 405v; Gdy fie v nich dziecię vbogie vrodzi/ opátrzą ie wfzyfcy *BielKron* 465v, 106v, 156, 189, 221, 230 (11); *Mącz* 406b; Azafz nie opátrził Eliafzá gdj mu krucy owoce ná puřczná nořli? Azafz nie opárzył oney niewiafki Sáreptánfkiey gdy iey záwždy przybywáło oleiu we dzbanie iey? Azafz nie opátrzył Dánielá miedzy lwy zgłodniálego? *RejAp* 59; Iż nie fie nie ftáraycie/ gdy poydziecie ná tę drogę rofkazánia mego/ ábyfcie s łobá mieli iákíe opátrzenie/ iuż ia wfzedy opátrzę was/ iuż ia wfzedy nágradzę wfzytki niedofátki wáfze. *RejPos* 124; Iż nic fie wy nie ftáraycie o potrzeby fwe/ iuż ia was opátrzę [...] iż nigdy nie przydzye ná was žádný niedofáttek. *RejPos* 318v; iż Pan hoynie káždego opátrzyć raczy/ kto fie iedno z zupełná nádzyeią fwoią vciecze do miłofierdzya iego. *RejPos* 325v, 78v, 183v, 184, 218v, 297, 343; *RejZwierc* 188v; *PaprPan* Cc2v; łącznym/ prágnącym/ náгим/ żiębnącym/ słuřzna rzecz iest dáć ráfunek [...] trzebá ábo iákikolwiek podatek fkládadć/ ábo ie iákim infzym obyczáiem opátrzyć *ModrzBaz* [38]v; *SkarŻyw* 55; y dobrze brzuchy fwe opátrzyli/ fzukáiąc pilno y záwždy doczeřnych pożytkow grzechu *CzechEp* 50; *ActReg* 24; Z nabiály/ opátrzywfzy napřod kuchniá Páńfká/ potym teř y infze folwárki/ co ma czynić/ od Páná ma mieć náukę *GostGosp* 122; *ZapKościę*

1588/80v; *OrzJan* 63; *LatHar* 677; *WujNT* 114; *SarnStat* 590; Opátrrze nas Pánie/ á z támtego kroleństwa bogátego pošli doštátki. *SkarKaz* 245b.

opatrzyć czego [= *czym*] (1): iż on zázwdy chce/ opócz wízech godności twych/ opátrzyć a náłyćie cie dziwnych dobrodzieyftw y hoynego miłofierdzia fwego *RejPos* 184v.

opatrzyć z czego (4): Miefzczány vbogie opátrzył s krolewfkiey części. *BielKron* 101, 101v, 379v; nie dufamy práwie iemu [*Bogu*] [...] iákoby on nie był wízechmogący opátrzyć nas z nierozmierzonych fkárbow bogáctwá fwe. *RejAp* 149v.

opatrzyć w co (1): Siárka to lámá ieft/ w którą náturá ziemné meaty/ y krufczowé potrzeby opátrzyłá *Oczko* 6v.

opatrzyć kim, czym (155): *MetrKor* 37/4; *LibMal* 1547/128; opátrzył ye listy przešpyeczeńftwá/ álbo gletem [!] *KromRozm III* O5v; *BielKom* G6v; co zá wychowánye im [*rodzice dzieciom*] dáć/ á yákyemby ćwiczenyem ony opátrzyć *GliczKsiqz* B; Dla częgo mátcce koźdey przydał pyersi/ y zázraz pokármem opatrzył *GliczKsiqz* D2v, C, Cv, C3v, C5, H5v, M7; Opowiedáiąc dziwne dáry Boštwá twęgo/ Ktoremiš mię opátrził s twej fzczodrobliwości *LubPs* Cv; Opátrzciefz mię thedy iákim dobrym Hárffiftá/ á przywiedzcie go do mnie. *Leop 1.Reg* 16/17; *RejZwierz* 17v, 52, 56v, 73v; *BibRadz 2.Reg* 9/3, *1.Mach* 14/10, 32; Niechay Pan Bog opátrzy ten lud człowiekiem fpráwnym/ kteryby gi przywiódł do zyemie obiecány *BielKron* 43v; Skánderbeg dobrze opátrzył Kroia/ ták ludem iáko fpiżá *BielKron* 257; profił krolá o láfkę/ áby go Krol opátrzył iáką żywnościá do śmierci *BielKron* 352v, 13, 21, 52v, 58 [2 r.], 72v, 84v (31); Tibi dabo puellam lepidam quam tu facile ames, Opatrzęcie dziewczęzká którác fie będzie podobála *Mqcz* [114]a; Sedem et domicilium praeberere, Miefzkániem opátrzić. *Mqcz* 378c, 368b; *SienLek* 3v; Pan wedle obietnic fwoich pocźciwościámi y doštátkiem opátrzyć raczył dom ich *RejPos* 296v, A3, 20v, 183, 183v [2 r.], 186 (10); *BielSat* L4v; kthorego Pan y rozumem/ y máiętnościá opátrzył. *RejZwierz* 111v; wołay s Sálomonem ku Pánu/ áby cie mądrościá niebiefká z láfki fwey opátrzyć raczył *RejZwierz* 146, 37v, 100; opátrył go tedy Cefarz doštátkiem iż mógł zázwdy flugi mieć. *BielSpr* 47, 47v; *BudBib 1.Mach* 9/52; *Strum* Q4v; *PapPan* F2, M4; *KarnNap* E2, F2; *ModrzBaz* 94; *KochOdpr* D; Opátrz mię zdrowiem/ bych długo twoie chował práwá *KochPs* 184; Lud wybrány opátrzył Pan Bog práwem y porządkiem. *SkarŻyw* 481 marg, 260 [2 r.], 396, 403, 500; *StryjKron* 165, 220; *CzechEpPorz* **; *KochFr* 112; *BielSjem* 28; *ArtKanc* M19; *ActReg* 132; *GostGosp* 84, 146; *KochFrag* 48; *OrzJan* 60; Opátrzę ćię rozumem/ y náukę damci ná tey drodze/ którą fię vdałz *LatHar* 161; racz mię teź tákim błogofławieńftwem opátrzyć iákimeš trzy krole obdárzył *LatHar* 222; rácz teź [...] dárem poštępku w cnotách/ y wytrwánia w powołánium ich/ y dobrych vczyńkách/ miłościwie ie opátrzyć. *LatHar* 628, 31, 32 [2 r.], 33 [2 r.], 102, 148 (37); *WujNT* 608; *SarnStat* 591, 637, 1214; *PowodPr* 21; *SkarKaz*)(2, 453a, 456b; *CzahTr* K4; *SkarKazSej* 678a. Cf *opatrzyć kim, czym na co*, »opatrzyć porządkiem«, »opatrzyć potrzebami«, »Sakramentem opatrzyć«.

opatrzyć kim, czym na co (2): Pánowye [...] wołá komu inšfemu [...] dáć/ dárowác/ náłóżyć/ niź kthorego młodzyeńcá ná náuki wychowánium yákiem opátrzyć. *GliczKsiqz* M7v; PAnie BOże/ kteryš raczył Kościól twoy ná wykład pífmá S. bárzo znácznym Doktorem błogofławionym Hieronymem opátrzyć *LatHar* 451.

opatrzyć w czym (5): *RejJóz* G4; *KromRozm II* f_v; Zadnego takowego przyaciela nie mam ku ktoremu bych sie miał wćiec/ iedno ku towarzyszowi [...] me^{mv}/ ktoregom ia wczynił bogatym/ á on mie opátrzy w mym vboftwie. *HistRzym* 85; Gdzież ten iest ktoryby [...] álbo tułaká opátrzył w nędzy iego? ábo z ochotą nędznikowi włomił chlebá fwego? *RejZwierc* 190. Cf »opatrzyć w potrzebach«.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): iż bog yáko żydy był opátrzył/ czego fye dzyerzeń myeli/ [...] táko y nas krzełciyanów wtey myerze nye opuścił. *KromRozm II* f₂.

W połączeniach szeregowych (5): kościół fwięty y duchowne ozdobił/ nádał/ y opátrzył *BielKron* 156; Gdyż Pan obiecał vbłogofławić/ y każdą poczciwością opátrzyć dom każdego wierneho swoiego *RejPos* 159v, 175v, 184, 285v.

W charakterystycznych połączeniach: barzo opatrzyć, dobrze (lepiej) (12), *hojnie* (8), *leda jako, litościwie, z łaski* (3), *miłościwie* (5), *mocno, niezle, obficie, poczciwie, uczciwie; opatrzyć błogotawieństwem* (4), *dary* (7), *dobrodziejstwem* (5), *dochody* (4), *dostatkiem* (3), *łaską* (9), *majętnością* (4), *mieniem* (2), *miłosierdziem* (4), *pociechą* (2), *pokojem* (4), *przywilejami* (2), *rozumem* (4), *spizą* (2), *upominki* (2), *zacnością* (2), *zdrowiem* (4). *żywnością* (18).

Zwroty: »porządkiem opatrzyć« = zapewnić porządek (1): Tam one okrutniki zaraz poimáli/ Ktorych trzydzyeści było/ wnetże ich pobili/ A tam dobrym porządkiem miałto opátrzyli. *PaprPan* [Hh5].

»potrzebami, w potrzebach opatrzyć« = *expensis providere JanStat* [szyk 3:3] (5:1): *Diar* 81; *RejZwierc* 13v; *Conducere praebenda magistratibus*, Náyać y tę pracę ná fię wziąć/ wżifzkimi potrzebámi opátrzić. *Mącz* 316d; [niektory człowiek] ząwždy fie modlił pánu Bogu áby go raczył opátrzyć w iego potrzebách/ ten nálasł iego [rycerza] pieniądze *HistRzym* 88v; *SarnStat* 840, 934.

»Sakramentem Ciála Pańskiego i Ostatniego Pomazania opatrzyć« (1): więc Sákrámentem Ciála Páńfkiego/ y oftátniego pomázania/ zwáfzyczá/ iefli chory tego żáda y prósi/ wedle Kościelnego zwyczáiu opátrzyć. *WujJud* 199v.

»na wszystkim, na wszem opatrzyć« (2:1): S kárczmarzem fie pobráciemy/ Ná wżytkim go opátrzymy *BielKom* E7; gdyż Pan Bog fwe wierne/ Náwłzem dziwnie opátrzył *RejWiz* 18; *RejZwierc* 54.

Szeregi: »nadać i opatrzyć« [szyk 2:2] (4): *BielKron* 378; hoynie krolewfką fzczodrobliwością w kościele onym fłufzbę Bożą opátrzył y nádał *SkarŻyw* 528, 231; Myślę iáko fię fpráwię Chryftułowi Pánu Bogu memu/ ktory mię ná tę swoię robotę pošłał: y táenty fwemi/ wedle máley siłeczki moiey/ nádał y opátrzył *SkarKaz*)(2. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.].

»opatrzyć a (i) nasycić« [szyk 4:1] (5): gdzie był tákież raczył opátrzyć á náfyćić pięć tyfięcy ludzi/ tylko pięciorgiem chlebá ięczmiennego/ á dwiemá rybkomá. *RejPos* 183, 183 [2 r.], 184, 184v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»obdarzyć (a. obdarować) a opatrzyć« [szyk 1:1] (2): choiay drugyego hoynie y obficie obdarzyć á opátrzyć raczył. *RejPos* 280, A3.

»ozdobić i opatrzyć« [szyk 1:1] (2): y łam głowę swoię znákiem onym [krzyżem] ozdobił y opátrzył. *SkarŻyw* 396; *LatHar* 33. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.].

»postanowić, (i) opatrzyć« (2): Poftánowiwfzy/ opátrzywfzy/ żonę/ dzieci/ fługi/ [...] vmárl *BielKron* 376, 156v.

»opatrzyć i powyszczyć« (1): Augere et ornare aliquem Opátrzić y powyfczłci kogo. *Mącz* 20b.

»opatrzyć a pożywić« (1): Iż kto może temu dofcyć vczynić/ áby mógł opátrzyć á pożywić taką wielkość ná tey pułzczy? *RejPos* 183v.

»opatrzyć a rozhojnić« (1): Bo bogáctwy/ obfifofciámi/ opátrzył á rozhoynił ftoł twoy/ y káždego fwego wiernego *RejPos* 341v.

»ubłogosławić abo opatrzyć« (1): Ktory nie tylko áby cie inemi błogosłáwieńftwy vbłogosłáwić ábo opátrzyć miał/ ále íam chce fłużyć tobie v ftołu twoiego *RejPos* 346. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»opatrzyć i udarować« (1): przypátrzyłf fię/ y ofádzifz/ iefli ía dobrze/ ábo źle káždy rodzaj żwierząt opátrzę y vdáruię. *GórnRozm* N.

a. Wynagrodzić, opłacić [kogo] (16) : *GliczKsiąż* L2; ma czeładź dobrze opátrzyć *KuczbKat* 260; potrzebáby Infłigatorów więcéy mieć w kóždy m zofobná Woiewódcztwie, y ich opátrzyć. *SarnStat* 142.

opatrzyć z czego (2): vftáwił w fwey żiemi czterzech fędziow/ kthore datkiem y żywnością z fkarbu poľpolitego opátrzył *BielKron* 321v; *SarnStat* 103.

opatrzyć za co (4): za ych wyerną poľluge ktorą ony vczinyly kofzdegom fńich dobrze opatrził *LibLeg* 10/148; Krol [...] Przyechawfzy do domu rycerzá proľthego dobrze opátrzył zá iego dobrodziefstwo *BielKron* 353v, 448v; proľili Apolliná áby íe też wżdy zá onę ích pracą y zá on kofztowny nakład czym opátrzył. *RejZwierc* 168v.

opatrzyć czym (10): *GliczKsiąż* N4; *BielKron* 321v, 448v; *RejZwierc* 168v; Báłzowie y inni przełózeni będą fwe vpomináć áby fobie dobrze á mężnie poczynáli/ obiecuiąc kážde⁸⁰ dobrym dárem opátrzyć *BielSpr* 54v; *BudBib* 1.*Mach* 10/88; *PaprPan* O; Czeładź zapłátą/ przyodźiewániem/ dobrze opatrzyć *GostGosp* 82, 154; páchoľku też ftráwnych potrzeb z domu dáwfy á kílka kop ná ínfze potrzeby/ tem go dośíc opátrzy/ fuchedni páchoľku także zápláci íáko zwykľ domá plácić. *GrabPospR* N4v.

2. Zaopiekować się, zatroszczyć o coś, o kogoś; przypilnować, zarządzić, załatwić; providere *Mącz*, *PolAnt*, *Modrz*, *JanStat*; *curare, prospicere* *Mącz*, *Modrz*; *cavere* *Mącz*; *consulere* *Modrz*; *stabilire* *JanStat* [*w tym: kogo, co* (145)] (168) : *FalZioł* I 70c; *GlabGad* D6; Wszystko sam musiał opatrzyć, A nawięcej Sycylijej. Pilnie strzeże ziemie onej *BierRozm* 23; pan moy kazalmy tho Valzey C.M. povyedzyecz. Aby Valza C.M. napomyonancz y powczyągnancz raczil Czarza Tatarfkiego [...] Bo yefly by thego Valza M.C. nyeopatrzył Thedy by Krol ye⁸⁰ M pan moy mvfzyal bronycz zyemye y lvdzy *LibLeg* 7/9, 11/181v; Iuż tam niechay opatrzy czas twoiey ftarofci Abys w mey ziemie nie miał żadney nie wczefności *RejJóz* Q2, A5, K8; *RejKup* n7; *DiarDop* 105, 107; *BielKom* C8, D4v; *GliczKsiąż* Dv; *RejWiz* 110v; Opátrż dom fwoy/ bo iutro vmrzefz. *BielKron* 89v, 29v, 40, 71v, 203v, 356v (8); *Aedificiis cavere*, Opátrzić budowanie/ to yefł/ dogłędáć áby dobrze budowano. *Mącz* 41d; *Prospicere liberis suis*, Opátrzić fwe dzieci rozrzádzić rozpráwić. *Mącz* 406b, 41d, 42b, 73b, 343d, 406b; *OrzQuin* Y3v; *RejAp* 89v, Ee4v; íżby człowiek/ by wfzytek fwiát poľiadł [...] á duľzę fwą

źle opątrzył/ [...] tedyby mu nic po tym wżytkim nie było *RejPos* 315v, 127, 185, 185v; *BielSat* G2, H; *RejZwierc* 110v, 147v, 154, 200v; *BudBib* 2.Par 10/16; Azaż nienależy ná Rzeczpołpolitą/ [...] wżytkich opątrzyć/ áby mieli gdzie mieszkać/ czym się żywić y przyodziewać? *ModrzBaz* 141v, 36, 78v, 94; Tymże obyczáiem Chryftus opątrzył kościół fwoy/ áby iednego wżyfcy fłucháli *SkarJedn* 61; *KochPs* 101; *SkarŻyw* 194; by się też iáko naylepiey/ y nawárowniey wżyftko opątrzyło/ przecię zádna rzecz ná świecie nie ftáneła naá początku w dołkonáłości fwoiey. *GórnRozm* L2; *PaprUp* F; Vrzędnik/ Włodarz/ ma bydź dworu bárzo pilen/ ráno wftawác/ wżyftko opątrzyć/ doyrzeć iáko czeladz ráno wftawa *GostGosp* 8, 4, 22, 56; *LatHar* 649; Bo Pan kościół fwoy opątrzyć raczył nie tylko do lat dwudziestu y piáci/ ále áż do fkończenia świata. *WujNT* 390; *SarnStat* 946, 1151; *SkarKazSej* 704a; Odbieży białągłowá krośien y kądziele: Nie opątrzy dobytká/ márchwie nie wypiele. *KlonWor* 48.

opatrzyć około kogo, czego (2): ále yełfcze y cos inffego [oprócz zdrowia] fnađż potrzebá rodzicom około dzyceycyá opątrzyć wyęłffego. *GliczKsiąż* D; *WierKróc* B2v.

opatrzyć czym [= za pomocą czego] (2): Bo moglićiby też Pan íam czyfcie możnoścjá á oná nieogárnioná mądroścjá fwojá/ á opątrznóścjá fwojá opątrzyć wżytek okrąg zyemie/ á wżdy ná nim poftánowił y rozłzáfował dziwne ftany á rozne przełożeńftwá/ rozliczne á możne krole y kfiążetá *RejPos* 330; *GostGosp* 10.

opatrzyć z kim (1): nikt się na tey Mátcie miłofierdzia nigdy nieomylił: ztą dobrze fwą młodość opątrzył *SkarŻyw* 460.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem to (31); aby (27), jakoby (7), iż (6), żeby (3), zaimek pytajny (2), by (1), iżby (1), że (1)] (49): profzy yego Cro M. aby V.C.M. tho opatrzycz raczył aby they rzeczy rychły konyecz bicz mogli *LibLeg* 7/33, 7/32v, 35v, 11/187; *Diar* 81; *DiarDop* 109; będzie ná woli náłzey opątrzyć/ iákoby się káżda potrzebá ftátecznie odpráwiła [erit id in libero arbitrio nostro providere ut ... *JanStat* 693]. *UstPraw* K3 [idem *SarnStat* 117]; Munire viam, Nápráwić drógę/ Opątrzić by nie były dziury w moścynách. *Mącz* 237a, 80a, 237a, 244c; *BielSpr* 8; *BudBib* Sap 13/16; Około praw pototznych/ to możem opątrzyć/ Inftigatory w ziemi/ iuż w káżdey fpofobić. *WierKróc* B2v; To też trzeba pilnie opątrzyć/ áby od proznowánia nie znikczemnieli vbodzy *ModrzBaz* [38]v, 50, 103; Y opątrzył to dawno fyn piękney Látony/ Ze moich kości popiół nie będzie wzgárdzony. *KochMuza* 25; ták to [Bóg] opątrzył/ iż w tym iego domu/ który okrążyło niebo/ zgodá íeft między bárzo rzeczámí rożnemi *GórnRozm* E2, A3v, H2; Opątrzyli to byli dobrze przodkowie náłzy/ áby tempore interregni przecię rzeczpołpolita wporządku byłá: vczynili primatem Arcybifkupá Gniéźniéńfkiégo *KochWr* 36; *ActReg* 70, 141; Vrzędnik ma to opątrzyć/ kiedy Páńfki wláłny rzemiefłnik áłbo chłop robi w którym infzym imieniu *GostGosp* 12, 12, 16, 58, 68, 106; *OrzJan* 99, 133; *LatHar* 664; Doftátku y okwitości wízelákich rzeczy w powiećiech po Woiewódtwách áby doftawało, Wowodowie [!] máią opątrzyć. *SarnStat* 278, 117, 207, 249, 350, 387 (15); *PowodPr* 82.

W połączeniach szeregowych (7): *KromRozm* II v4; *RejAp* 178v; á vciekaycie się do mnie w káżdym ociążeniu fwoim/ á ia was opątrzę/ ochłodzę/ vleczę/ y vzdrowię. *RejPos* 205, 218, 287, [292]; *RejZwierc* 198.

W charakterystycznych połączeniach: opatrzeć dobrze (9), lepiej, najlepiej, najwarowniej, nieźle, osobliwie, pilnie, porządnie, w czas, zawsze, źle.

*Szeregi: »dojrzyć abo opatrzeć« (2): y ieliby wżytcy wobec tego niedoyrzeli/ ábo pirwey nieopátrzyli/ żeby Rzeczpołpolita włomku iakiego nieodniosła. *ModrzBaz* 50; *SarnStat* 432. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]*

*»opatrzeć a polepszyć« (1): *Providere conditionem civium, Opátrzić a polepszić* łtanu mieyskiego. *Mącz* 63a.*

*»opatrzeć a postanowić« (1): iż prze gołpodártwá łwe/ prze pilności á pracowania łwe/ mamy wżytko opátrzyć á połtánowić/ y żony/ y potomłtwá łwoie *RejPos* 159v. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]*

*»sprawić a opatrzeć« (1): gdyż on łam dobrze wżytko łpráwić á opátrzyć mógł/ bez rády á bez pomocy zwolenników łwych. *RejPos* 183v.*

*»opatrzeć a zrzádzić« (1): tedy on prołżąc aby łwe domołstwo opatrzeć á zrzádzić mógł pirwey niżby miał łtraczon być *BielŻyw* 30.*

a. *Piełęgnować w chorobie; zrobić opatrunek; curare Vulg; consulere Mącz [kogo, co] (39) : *ForCnR* D3; *FalZiol* V 108v; Połłał tedy do Komáry zbierać chore á ránne á opátrzić/ takież wżytki łtrwożone łtánowić *BielKron* 313v, 253, 303; Gdy koń wodę zátrzymá/ wielką mu łzkodę przynoši/ gdy go nieopátrzą. *SienLek* 173; Bolączkę morowá iáko opátrzyć *SienLek* S[ss]v, 54v, 91v, 130v, 167 [2 r.], 176v; Gdyż to iest obyczáy wżytkich dobrych lekárzow/ opátrzywłzy ránę ábo wrzod onego pácientá chorego/ [...] dawa mu też potym rádę/ náukę/ y plałtry *RejPos* 327v, 210; *Oczko* 24, [40] v; *SkarŻyw* 508; Ránnych z wielką pilnością zaráz opátrżono *KmitaSpit* B3, B3.*

*opatrzeć czym (5): *RejPos* 211v, 309v, 326v; ále przedty^m j wnątrznými lekártwy/ y niemniéy zwierzchnými opátrzyć ie trzeba *Oczko* 13v, 28v.*

*W połączeniu szeregowym (1): On káżdego doyrzał/ opátrzył/ ieść czynił/ plugáłtwá wynošił/ káplany iednáł/ grzebł/ y bez odpocznienia/ wednie y wnocy robił *SkarŻyw* 461.*

W charakterystycznych połączeniach: bolączkę opatrzeć, ranę (3), wrzód; z dostatkiem opatrzeć, pilnie, wczas (3).

*Zwrot: »zdrowie opatrzeć« = *vitae consulere* *Modrz* (7): *BielKron* 124; *Consulere salutis*, Zdrowie łwe opátrzić. *Mącz* 366a; *GórnDworz* Z4v; *ModrzBaz* 102; Teraz vmrę iegli Mnich do mnie Bázyliułz nie przydzie/ á zdrowia mego nie opatrzy/ y mnie nie zleczy *SkarŻyw* 211; *WujNT* 132, Ddddd.*

*Szeregi: »oprawić a opatrzeć« (1): y wżytкими potrzebámi opráwi á opátrzy ty márne rány thego nędznego á thák zránionego łumnienia twego *RejPos* 309v.*

*»opatrzeć a (i) uleczyć« [szyk: 1:1] (2): iż woła ná wżytki tákie chore á vpádle w grzechu łwoim/ áby do niego łzli wżyłcy/ á on káżdego opátrzyć á wleczyć obiecuie. *RejPos* 309v, 326v.*

*»zawiązać (a. zwięzać) a opatrzeć« [szyk 2:1] (3): Iż go náłazł Sámáritan [...] y opátrzył á zawiązał rány iego/ náławłzy do nich winá y oleiu. *RejPos* 210v, 211v, 299v.*

*W przen (10) : by był ten s. Sámáritan pan náłz Iezus Kriłtus nie záłał á nie potwirdził Duchem łwym łwiętyym tych nędznych á łmrodliwych ran náłzych/ á nie opátrzył nas s. miłofierdzyem łwoim. *RejPos* 211v; Záwiężyłz á opátrż ty márne á łmrodliwe rány náłze/ á owrzedzyáłe łumnienie náłze.*

RejPos 211v; [*Pan Jezus*] miał być takim wodzem/ y takim páfterzem owieczek swoich/ iż co chorego tho miał vleczyć/ co zefchłego odżywić/ á co złamánego zwięzać á opátrzyć *RejPos* 299v, [203], 309v [2 r.], 326v; Dufzne zdrowie w przod opátrzyć mamy. *WujNT* 132 *marg*, Ddddd.

W połączeniu szeregowym (1): áby sie zmiłował nád tobą/ y nad tą nędzną dułą twą/ á vzdrowił ią/ á opátrzył/ y náwrocił ią k łobie *RejPos* 76.

b. Pogrzebać; curare Vulg (1) : Opátrzyli tedy Szczepaná [pogrzebli Szczepaná *WujBib*] mężowie Bogoboyni/ y wczynili płáč wielki nád nim. *Leop Act* 8/2.

3. Umocnić, zabezpieczyć przed czym [kogo, co] (74) :

a. Za pomocą materialnych ubezpieczeń przed niebezpieczeństwem, urazem, złym wpływem atmosferycznym; munire Mącz, Modrz, Calag; adornare, protegere Mącz; contignare PolAnt (46) : taky dom powinny wżifczy wparafy opatrzyć chcály aby nanie niekapało *SeklKat* Q3; Dał Bog/ [...] Ołtre zęby/ páznogcie/ y ine przypráwy/ Káždy łtawek opátrzył/ ták iáko Pan práwy. *RejWiz* 119v; żeby [...] wychodząc/ ogrodne drzwi dobrze opátrzyły. *KochZuz* A2v; *BibRadz* 2.*Esdr* 7/3, *Iudith* 4 *arg*; ciągnął do Dyráchium miałtá zacnego [...] ále go odpárto bo ie byli Weneći y Skánderebeg dobrze opatrzyli *BielKron* 257v, 234, 244v, 257v; Munire ripas, Brzegi opátrzić, Popráwić. *Mącz* 237a, 492a; *BudBib* 2.*Esdr* 7/3; Alé ácz wżytkie gránice trzebá dobrze opátrzyć/ wżákże napilniey one/ ktore łą od ludzi wierze Chriřtułowej przeciwnych *ModrzBaz* 103; wypráwił go wodą/ dobrze łzkuty opátrzywży. *SkarŻyw* 355; *GórnRozm* M2; *ActReg* 11; *OrzJan* 8; *PowodPr* 52.

opatrzyć od czego (2): Ab hyeme protegere, Opátrzić od źimna. *Mącz* 442b, 237a.

opatrzyć kim, czym (16): aby głowa a kark yeden kazdy łznych łzoby opatrzył plechem a Bernyenyem *MetrKor* 26/62; miałto dobrą łpráwą opátrzył *BielKron* 121; kazał mię łtrażá opátrzyć wielką na Rathułu *BielKron* 458, 55, 146; Firmissimis praesidiis castra adornare, Dobrze mocnemi obronámi obóz opátrzić. *Mącz* [269]c, 309d; *GórnDworz* Aa2v; *BielSat* N; *BielSpr* 48; *Calag* 78b; ná którym łię z żoną y z dziećmi záwárł/ błanki y wieże Rycerřtwem y łtrzelbą porządnie opátrzywży. *StryjKron* 497; *KochSz* C2; *BielSjem* 36; áby chłodne piwo do łtołu przy Pánie bywáło/ żeby to wczás lodem opátrzył. *GostGosp* 56, 146.

W charakterystycznych połączeniach: bernieniem opatrzyć, broniami, budowaniem, dobrą sprawą (3), ludem, obroną (3), plechem, rycerstwem, sługami, strażą (a. strożą) (3), strzelbą, zbroją; opatrzyć dobrze (10), mocnie (a. mocno) (3), wczas, zawsze.

Szeregi: »opatrzyć a obszańcować« (1): Munire et vallare contra feras, Opátrzić á obszańcować przeciwko źwierzu. *Mącz* 475a.

»osadzić a opatrzyć« (1): Ołádziwży á opátrzywży miałtho y zamek Krákwłki/ [...] iecháli zálę do Probułá *BielKron* 366v.

»umocnić a opatrzyć« (1): ktora [*matka nieczystości*] pánowanie łwoie vmocniłá y opátrzełá ćielefná mądrościá/ mocá/ chytróściá/ y przewrotnóściá *KrowObr* 241v.

W przen (3) : Obłtápcyefz w okrág Sion [...] A policżcy włfytki wyeże co łą około nyey/ Połóżcy w łercoch wáłfych yey mocną obronę/ Opátrzycye yá s pilnołcyá yuż ná káżdą łtronę. *LubPs* Nv; *KrowObr* 241v; *GrzegŚm* 67.

α. *Uwięzić [kogo] (5)* : Emilius/ poślął ty bliźniętá do rzeki Tybris vtopić/ á mátkę ich Sylwią dał opátrzyć. *BielKron* 98v; Potym Swidrygała w Polńce opátrzone by w Litwie rońterkow nie dzyálał. *BielKron* 382v; *BielSpr* 44.

Szeregi: »schować i opatrzyć« (1): Każ więźnia tego Ńchować/ y opátrzyć dobrze. *KochOdpr* D3.

»zahamować i opatrzyć« (1): Gdy złodźiey ná imiènie co przywiedźie/ [...] nie odeymować od niego do kilá dni/ áby to przy nim ińciec záłtał/ y łácwiey go obieńił: wńzákoż go záháamować y opátrzyć dobrze. *GostGosp* 12.

b. *Przez dodanie prawnych zabezpieczeń, warunków; cavere, consulere Modrz; providere JanStat [w tym: co (23)] (28)* : Yeńli to w łtárym zakonye/ ktory łámy m żydom do czáłu dał/ ták dobrze bog opátrzył/ pogotowy w nowym/ [...] nas w tym nye vpońledził. *KromRozm II* łv; *BielKron* 227v; łáczyć álbo ślub dáwać w końciele máia [...] iáko to dobrze Conciliu^m Trydentńkie opátrzyło. *WujJud* 211v, 208v; *MycPrz I* [C]2v; *SarnStat* 453.

opatrzyć około czego (1): Około Ńprzężáia przy wyteczy y zálog ma bydź opátrzone tym Ńpońobem: záśiawńy chłop nie ma záśiewku vżynać áż będzie miał Ńprzężay *GostGosp* 162.

opatrzyć przeciw czemu (1): Godźi Ńie teź łtan ludźi vbogich przeciwnko niebezpiecznym wńzytkich moźnońciam opátrzyć y obvárować *ModrzBaz* 95.

opatrzyć czym (9): *DiarDop* 115; *LeszczRzecz* A3; Accusatore m armare omnibus rebus, Powodńą łtronę potrzebńemi rzeczám ku práwu opátrzić. *Mqcz* 16b; raczył to przeźrzeć y opátrzyć to pińmem Ńwięthym/ przez Duchá s. Ńpráwionym/ á Ńczyremi Ńłowy Ńwoimi/ ták z nowego iáko y s łtárego zakonu *RejPos* 148v; Ono teź práwy Rzymńkiami opátrzone/ áby tákowi łędźiowie złożywńy vrząd z Ńiebie/ ná onem mieyńcu pięćdziesiá dni mieńzkáli *ModrzBaz* 75, 126; v Attheńczykow Solon opátrzył to był práwem pońpolitym *WerGońc* 264; *SarnStat* 76, 897.

opatrzyć w czym (1): Dáleko wńiecey opátrzył to Syn Boży/ w łamey iuż prawdzie á vińzczeniu Zakonu nowego *PowodPr* 40.

Ze zdaniem dopeńnieniowym [w tym: z zapowiednikiem: to (3); aby (4), iż (2), żeby (1)] (7): Ma theńf bydź opatrzone aby any yego K.M. any poddany yego K.M. oboyya łthanu Zamky ońadzone niebyli lyudzmi ktorzy mayá dobra maiętnońc *ConPiotr* 32, 33; *SarnStat* 289, 818, 971, 1148; Zá czym potrzebáby to dobrze et *facrofancte* opátrzyć/ żeby ludzie Rycerńcy/ *defensores patriae* y wńzytkich w niey będuńcych kleynotow/ to ięńt/ rodzicow/ dziatek/ wolnońci/ máiętnońci náńzych [...] od Krolá I.M. opátrowáni/ [...] byli. *VotSzl* C2.

W charakterystycznych pońlączeniach: pińmem (2) opatrzyć, prawem (3), statutem; opatrzyć dobrze (3), wńiecej.

Szereg: »opatrzyć i obvárować« = *consulere ac providere Modrz; providere et salvare JanStat* [szyk 3:2] (5): Mi the rzecz chczeni obvárowacz i opatrzciz abi thakowim naiazdom bila droga zamkniona. *ZapWar* 1545 nr 2646; *DiarDop* 115; *ModrzBaz* 95; W Szeńciorgu przykazániu Bożym łzeńc rzeczy, [...] Pan Bóg dobrotliwy obvárował, y opátrzyć raczył. *SarnStat* 1267, 1101.

4. *Przyrzedzić się, sprawdźić; rozważyć; providere Vulg; prospicere PolAnt [w tym: kogo, co (32)] (43)* : Kiedy kupuieńz dziedzińę/ Opátrźze iey koźdą winę *BierEz* P3v, H3v, P2; prońi go aby rzecz tego młodźieńtza ráczył opatrzyć/ a iey poźáłowacz. *ForCnR* Dv; *HistJóz* B2; *LibLeg* 7/99, 11/165; *Diar*

24, 35; *RejPos* 209v; *OrzJan* 132; Páftewniki áby w takim ogrodzeniu były/ [...] do których koni nie pufzcząc/ aż Máfttálerze pierwey go w koło obiechawfzy opátrzą. *GostGosp* 102, 12; *SarnStat* 357, 874.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: z zapowiednikiem: to (1); zaimek względny (4), aby (4), jeśli (2), -li (1)] (11): by ty był rozum miał/ W łtudnią by był nie wftępował: Ażeby pierwey opátrzył/ Kędyby zaśię wyfkoczył. *BierEz* H3v; [aby Król] raczill thak y karacz y opatrzycz. abi na pothim thakye rzeczi nyepriřifthoyne na granyczi łfy nyedzjali. *LibLeg* 11/134v, 11/56v; *HistAl* H2v; Potym [kapłan] wnidzyc á opátrzy iefli iefł zarázá trądowa ná domu *BielKron* 37; opátrż gdzyc lega iákoby cię nikt nie widział *BielKron* 53; Ale opátrżmy mali bliznę ná głowie ktora fie mu przygodziłá ná walce/ tedy ten iefł. *HistRzym* 130; tákież chłopy co wieżdźaiá ná targ opátrż iefli łá znáiomí łáfiádom. *BielSpr* 36v; A gdy trwogá wftanie/ opátrzyć kto fie łtáwił/ kto nieftáwił *GostGosp* 144, 22, 26.

W połączeniu szeregowym (1): Abowiem nietylko lepiej Biřkup álbo Papieź wielkie rzeczy rozeznác/ ofádzic y opátrzyć moźe/ niźli prořty Káplán *WujJud* 86.

Szeregi: »opatrzyć a baczyć« (1): A przeto opátrż tho á bác drzewiey niź w gránice w nidzieř/ iákic tobie wćiski y niebeřpieczności mogą fie przydáć *HistAl* H2v.

»dojźrzeć, opatrzyć« (1): Viso est opus, Muři fie doyźrzeć/ opátrzić. *Mącz* 494b.

»obliczyć albo opatrzyć« (1): Słuchayźe iáko thy [...] wywrotniki prawdy Páńłkiey Duch fwięthy przyrownywa łzáránczey [...] Co gdyby kto obliczyć álbo opátrzyć chciál/ beřpiecznie to zeznáć moźe *RejAp* 78.

»opatrzyć a radzić« (1): A przetoź wielcy Pánowie/ iefli chcá ludzkie rzeczy dobrze opátrzyć [*volunt consultum rebus humanis*]/ á o nich dobrze rádzic *ModrzBaz* 14v.

»opatrzyć i wejźrzeć« = *considerare et inspectare JanStat* (1): My tedy prawo ich pilnie opátrzywfzy/ y w nie weyźrzawfzy/ [...] pieczęć przykłádamy *SarnStat* 258.

»wybaczyć a opatrzyć« (1): Włzyłtki tedy [członki ciála] y przednie/ y té/ co zá mniéy znáčné częřci mamy/ dobrze wybáczyć á opátrzyć trzebá *Oczko* 13.

a. *Przewidzieć; prospicere, providere Mącz* [w tym: co (4)] (6) : Sam ná fie táko nárzekał: Iákom iá bárzo głupi był/ Iźem tego nie opátrzył. *BierEz* K3; Longe prospicere futuros casus, Dawno opátrzić przilźle przigody. *Mącz* 197a; Prospicere in posterum, Opátrzić ná potym. *Mącz* 406b, 495b; *GórnRozm* 14v.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): á to opátrzyć czáłow proźnych przeřłtych/ coby miáło [*przy siewie*] przeřłkodźic *GostGosp* 96.

b. *Wybrać, upatrzyć sobie; providere Vulg; prospicere PolAnt* [kogo, co] (5) : A Przetho teraz Krol niechay opátrzy męźá łpráwnego y czuynego/ á przełoczy go Włodárzem *Leop Gen* 41/33; że cię połłe do łfái Bethleemczyká/ bom łobie opátrzył Krolá/ y z łynow ie⁸⁰. *Leop 1.Reg* 16/1; Bog łobie opátrzy bydlę ku ofierze paloney *BibRadz Gen* 22/8; *BudBib Gen* 22/8; Opátrżmy łobie okręt ná brzegu y zmowmy przewoz *SkarŻyw* 133.

5. *Dbać o zapewnienie tego co potrzebne, zgromadzić, dostarczyć; consulere Modrz; expedire, providere JanStat* [w tym: co (24)] (26) : Bo częgoć nie dořtanie z nowego/ łácwiey opátrzyłz/ niź ná

Wiofnę. *GostGosp* 70, 90; *SarnStat* 429, 1018; *GrabPospR* N; Zywność ich ták też był Bog opátrzył *PowodPr* 21, 82.

opatrzyc z czego (2): *WyprKr* 118; Wiele by potrzeb studentow opátrzyć można z dochodow kłaftornych *ModrzBaz* 131.

opatrzyc komu (1): potrzeby swoie łamy bez pomocy opátrzyć łobie mogą. *SkarKaz* 633a.

opatrzyc przez kogo (1): Maluczko potrwáycie/ opatrztz iá to [*wino brakujace*] przez łynaczka mégo *OpecŻyw* 40v.

opatrzyc w czym (3): dla tego Król Iego M. zá łłufzná rzecz to bydź rozumiał: áby w tákowych rzeczách pożytki poddánych łwych opátrzył. *SarnStat* 1235, 509, 705.

Ze zdaniem dopełnieniowym [z *zapowiednikiem: to* (1); *zaimek względny* (2)] (2): á ma mieć łtátkow potrzebnych w domu dołtátek/ y to opátrzyć częgo dom dołtáteczny potrzebuie *GostGosp* 10, 88.

Zwrot: »opatrzyc potrzeby« = *consulere rationibus Modrz*; *expedire necessitates JanStat* [*szyk zmienny*] (12): *RejPos* 183v, 185v, [219]v; Vbołthwá áni bogáctwá nie daway mi moy miły Pánie/ thylko opátrz poćiowie potrzeby moie. *RejZwierc* 145v; *ModrzBaz* 131 [2 r.]; Dochody włzytki/ opátrzywłzy łwe máłe potrzeby/ ná vbogie obracał *SkarŻyw* 412; *SarnStat* 334, 411, 419, 944; *SkarKaz* 633a.

Szeregi: »opatrzyc i pokupic« (1): Wsitky naczinia. i inłze potrzebne rzeczy. fláże, etc ha. s Skarbu Litewłkiego opatrzone i pokupiono *WyprKr* 118.

»przysporzyc i opatrzyc« (1): A hoynie chcelz przyłporzyc y opátrzyć włzytki potrzeby náłze. *RejPos* [219]v.

6. *Zapobiec czemu; usunac* [co] (13) : záłował łie tego ná Kolátná co mu mowil/ powiedáiac s tego byc vpádek Rzeczypołpolitey czáfu łwego/ ielłi tego nie opátrzą *BielKron* 105; *HistRzym* 93; Iż on kiedy będye raczył/ [...] będye vmiał opátrzyć tę krzywdę łwoię. *RejPos* 198v; powiedzwał Pánu/ gdy chcial iść do domu iego/ á opátrzyć ony przygody iego/ Iżem ia nie godzyen *RejPos* 243, 26v, 213; Pułzczę włzytkę máiętność międy dziatki łwoie/ A ony niech opátrzą niedołtátki moie. *HistLan* A3; *RejZwierc* 198v; Około łzczępow w łádu wilki obrzezác/ y niepotrzebne rzeczy opátrzyć/ łzczępy okopác. *GostGosp* 98, 142.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): [*Wolność*] opátrzyć tego nie może z káżdey łtrony/ iżby złoczińłtwá nie były *GórnRozm* A4v.

Szeregi: »opatrzyc a naprawic« (1): á iż nikt iny iedno ia łam mogę opátrzyć á naprawic włzytko złe y dobre wálze *RejPos* 205.

»opatrzyc a uskromic« (1): łam obiecucie do ciebie przyłć/ [...] á twoy błáđ/ twá krnábrność w tobie opátrzyć á vłkromic *RejPos* 143v.

Synonimy: **1.** *dawac, karmic, nadać, nasycić, obdarowac, obdarzyc, ozdobic, posilic, postanowic, pożywic, rozhojnic, ubłogoslawic, udarowac, żywic*; **2.** *baczyc, chowac, dojrzec, opiekać się, opiekowac się, pilnowac, postanowic, sprawic, starać się, strzec, zrzadzic*; **a.** *uleczyc*; **b.** *pogrzebac*; **3.a.** *obszańcowac, osadzic, umocnic*; **a.** *schowac*; **b.** *obwarowac*, **4.** *baczyc, dojrzec, oględac, postrzegac, wejzrec, wybaczyc*; **a.** *przeczuwac*; **5.** *dostarczyc, przysporzyc, zapewnic*; **6.** *uskromic*.

Formacje wspólrdenne cf **PATRZYĆ**.

Cf 1. OPATRZENIE, OPATRZONY

AK